

ВІННИЦЬКИЙ ДЕЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО
ПРИРОДНИЧО-ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра географії

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему: «Сільські селитебні ландшафти України: сучасний стан, проблеми збалансованого розвитку (регіональний аспект)»

Студента V курсу МАГЕ групи
Галузі знань 0401 Природничі науки
Спеціальності 8.04010401 Географія*
ЛАГАНА Івана Олександровича
Науковий керівник: проф. доктор геогр. наук
Гудзевич А. В..

Національна
шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка:
ECTS _____

Голова комісії _____
_____

Члени комісії _____
_____
_____
_____

м. Вінниця – 2016 рік

ЗМІСТ

ЗМІСТ	2
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ Й МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ	
Ошибка! Закладка не определена.	
1.1.Сутність проблематики і відображення її в науковій літературі	Ошибка!
Закладка не определена.	
1.2.Місце сільських селитебних ландшафтів в структурі селитебних ландшафтів. Типологія	Ошибка! Закладка не определена.
1.3.Методи дослідження.....	Ошибка! Закладка не определена.
РОЗДІЛ 2. РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ВИКОРИСТАННЯ ТЕРИТОРІЇ НАСЕЛЕНОГО ПУНКТУ ..	
Ошибка!	
Закладка не определена.	
2.1.Загальні відомості про населений пункт. Історія розвитку	Ошибка!
Закладка не определена.	
2.2.Природні умови та природно-ресурсний потенціал сільського селитебу.....	Ошибка! Закладка не определена.
2.3. Аналіз тенденцій та сучасного використання земель	Ошибка!
Закладка не определена.	
2.4. Якість довкілля.....	Ошибка! Закладка не определена.
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ, ПРОПОЗИЦІЇ ТА ОБҐРУНТУВАННЯ ЩОДО ОПТИМІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГО СЕЛИТЕБНОГО ЛАНДШАФТУ	
Ошибка!	
Закладка не определена.	
3.1. Основні проблеми розвитку сільських територій	Ошибка! Закладка не определена.
Ошибка! Закладка не определена.	
3.1.1.Населення та організація населеного пункту.....	Ошибка! Закладка не определена.
Ошибка! Закладка не определена.	
3.1.2. Водо-енергетичне забезпечення та питання побутових відходів	Ошибка! Закладка не определена.
Ошибка! Закладка не определена.	

3.3. Упорядкування функціонального зонування території	Ошибка!
Закладка не определена.	
3.4. Ландшафтооптимізаційні заходи	Ошибка! Закладка не определена.
3.4. Перспективи розвитку агротуризму	Ошибка! Закладка не определена.
3.5. Заходи з охорони навколишнього середовища.....	Ошибка! Закладка не определена.
ВИСНОВКИ.....	Ошибка! Закладка не определена.
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	6

ВСТУП

Актуальність теми. З переходом України до ринкової економіки у 90-х роках ХХ століття стан сільських ландшафтів значно погіршився, адже більше значення почали відігравати міста. Більшість сучасних сіл зіткнулася з проблемами і зазнала негативних змін. Внаслідок цього антропогенний вплив на сільських територіях є незначним, що призводить до безконтрольного повернення природи в сільських ландшафтах. А сільський селитеб є каркасом для розвитку чи занепаду будь-якої території.

Аналіз опублікованих праць. Сільські ландшафти, порівняно з міськими, досліджені значно менше (Денисик Г.І. 1998, 2000, Воропай Л.І., Куниця М.М. 2004, Борисова О.В. 2009), що заважає збалансованому розвитку регіонів України, який неможливий без раціональної організації структури сільських ландшафтів.

Об'єкт дослідження: сільські селитебні ландшафти України на прикладі села Ільківці, Теофіпольського району, Хмельницької області.

Предмет дослідження: галузеві, функціональні та територіальні особливості сільських селитебних ландшафтів, їх сучасний стан та перспективи розвитку.

Метою дипломної роботи є: ретроспективний аналіз та оцінка сучасного стану використання території населеного пункту задля оптимізації сільського селитебного ландшафту. Для досягнення поставленої мети вирішувались наступні **завдання:**

1. Дослідження історії розвитку сільського селитебу.
2. Оцінка його природно-ресурсного потенціалу.
3. Аналіз тенденцій та сучасного використання земель.
4. Оцінка якості довкілля.
5. Визначення основних проблем розвитку сільських територій.
6. Планування ландшафтно-оптимізаційних заходів.
7. Прогнозування перспективи розвитку агротуризму.
8. Пропозиція заходів з охорони навколишнього середовища.

Методи дослідження: Під час написання дипломної роботи були використані, як загальнонаукові, так і спеціальні методи. Зокрема історико-ландшафтознавчий, що дає змогу прослідкувати розвиток сільського ландшафту від його зародження до сьогодення, ландшафтно-динамічний підхід – дає змогу пізнати просторово-часові закономірності функціонування ландшафтних комплексів сіл, ландшафтно-геохімічний підхід ґрунтується на положеннях геохімії ландшафтів, біогеохімії та використанні різноманітних матеріалів пов'язаних з екологічними дослідженнями у межах сільських ландшафтів, ландшафтно-біогеоценологічний підхід полягає у дослідженні стану рослинного покриву сільських ландшафтів на різних етапах його розвитку.

Наукова новизна дослідження.

- Вперше було проведено оцінювання якості довкілля села Ільківці.
- Запропоновано низку заходів для оптимізації ландшафтів.
- Розроблений план проведення зонінгу в селі Ільківці.
- Поставлена оцінка потенціалу агротуризму в дослідженому селитебі.

○ Були розроблені заходи з охорони навколишнього середовища села.

Практична значущість. Загострення уваги до проблем селитебних сільських територій та успішне розв’язання їх на основі розроблених заходів, які б передбачали раціональне природокористування та ренатуралізацію.

Апробація результатів роботи. Основні положення і результати дипломної роботи оприлюднено на науковій студентській конференції «Актуальні питання географічної науки» та надруковані у збірнику наукових праць «Актуальні питання географічних, біологічних і хімічних наук».

Структура дипломної роботи. Дипломна робота складається зі вступу, 3-х розділів, висновків, списку використаної літератури (76 джерел) . Робота містить 2 рисунки, 4 таблиці. Загальний обсяг роботи 83 сторінки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Агрolandшафтные исследования / Под ред. В.А. Николаева. – Москва: Изд-во МГУ, 1992. – 118с.
2. Алаев Е.Б. Экономико-географическая терминология / Е.Б. Алаев. – Москва: Мысль, 1977. – С. 82-83.
3. Александрова Н.Д. Понятия и термины в ландшафтоведении / Н.Д. Александрова. – М.: ИГАН СССР, 1986. – 111с.
4. Александрович Г.С. Каменотесы, кустари и ремесленники Подольской губернии. – Г.С. Александрович. – К.: 1916. - № 39. – 86с.
5. Арманд Д.Л. Наука о ландшафте / Д.Л. Арманд. – М.: Мысль 1975. – 287с.
6. Ахмедова Е.А. Региональный ландшафт: история, экология, композиция / Е.А. Ахмедова. – Самара: Кн. изд-во 1991. – 248с.
7. Барановський М.О. Наукові засади суспільно-географічного вивчення сільських депресивних територій України: [монографія] / М.О. Барановський. – Ніжин: ПП Лисенко М.М., 2009. – 396с.

8. Борисова О.В. Історико-географічні етапи формування сільської поселенської мережі Поділля / О.В. Борисова // Автореф. дис. ... канд. геогр. наук. 11.00.11. – Київ, 2009. – 21с.
9. Борисова О.В. Роль природних та соціально-економічних факторів у формуванні поселенської мережі та їх відродження у топонімах (на прикладі Поділля) / О.В. Борисова // Антонінський край у просторі і часі. – Житомир: Вид-во В. Ковтицький, 2008. – Т.ІІ. – С. 155-157.
10. Воропай Л.И. Роль антропогенного фактора в развитии географической оболочки / Л.И. Воропай. – Черновцы: Изд-во Черновецкого ун-та, 1975. – 75с.
11. Воропай Л.И. Селитебные геосистемы физико-географических районов Подолья / Л.И. Воропай, М.Н. Куница. – Черновцы: ЧГУ, 1982. – 91с.
12. Гавриленко О.П. Екогеографія України: навч. посібник / О.П. Гавриленко. – К.: Знання, 2008. – 646с.
13. Генсірук С.А. Лісові ресурси України, їх охорона і використання / С.А. Генсірук, В.С. Бондар. – К.: Наук. думка, 1973. – 526с.
14. Географический прогноз: теория, методы, региональный аспект. – М.: Наука, 1986. – 182с.
15. Географічна Енциклопедія України: В 3-х томах. К.: Українська енциклопедія імені М. Бажана, 1993. – Т.3. – 479с.
16. Гетьман В.І. Духовна сила народу – у збереженій природі / В.І. Гетьман // Екологічний вісник, 2010. - №1 (59). – С. 2-5.
17. Гриневецький В.Т. Ландшафт селитебний / В.Т. Гриневецький // Географічна енциклопедія України: В 3-х т. – К.: «Українська Радянська Енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 1990. – Т.2. – С. 256-257.
18. Гродзинський М.Д. Пізнання ландшафту: місце і простір: Монографія у 2-х т. / М.Д. Грозинський – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2005. - Т.1. – 503с.

19. Грозинський М.Д. Стійкість геосистем до антропогенних навантажень / М.Д. Грозинський. – К.: Либідь, 1995. – 239с.
20. Грущинський С. Агротуризм, як важливий чинник активізації розвитку сільських територій: польський досвід і українські перспективи / С. Грущинський, А. Краков'я-Баль, Л. Казьмір // Географія. Економіка. Екологія. Туризм: Регіональні студії. – Ніжин: ТОВ «Вид-во «Аспект-Поліграф», 2007. – С. 241-248.
21. Денисик Г.І. «Ігри в нові слова» в ландшафтознавстві / Г.І. Денисик // Ландшафти і сучасність. Збірник наукових праць. – Київ-Вінниця. – Вид-во: «Гіпаніс», 2000. – С. 62-64.
22. Денисик Г.І. Антропогенні ландшафти Правобережної України / Г.І. Денисик. – Вінниця: Арбат, 1998. – 184с.
23. Денисик Г.І. Лісостепові полісся / Г.І. Денисик, О.П. Чиж. – Вінниця: Теза, 2007. – 210с.
24. Денисик Г.І. Оптимізація сучасної структури сільських селитебних ландшафтів / Г.І. Денисик, А.Г. Кізюн // Антонінський край у просторі і часі. – Житомир, 2008. –Т.2. – С. 151-154.
25. Денисик Г.І. Селитебні ландшафти Поділля / Г.І. Денисик, О.І. Бабчинська. – Вінниця: Теза, 2006. – 256с.
26. Дмитрук О.Ю. Урбанізовані ландшафти: теоретичні та методичні конструктивно-географічні дослідження / О.Ю. Дмитрук. – Київ: ВГЛ Обрії, 2004. – 240с.
27. Доценко А.І. Регіональне розселення в Україні: стан і прогноз / А.І. Доценко, В.Т. Зінич, О.Т. Великохатько та інші. – К.: РВПС України НАН України, 2007. – 376с.
28. Доценко А.І. Регіональне розселення: проблеми та перспективи / А.І. Доценко. – К.: Наукова думка, 1994. – 196с.
29. З розповідей довгожителів та ветеранів села Ільківці.
30. Збарський В.К. Соціальна інфраструктура села, як фактор відтворення робочої сили / В.К. Збарський / Науковий вісник Національного

університету біоресурсів і природокористування України. Збірник наукових праць. – 2010. – Вип. 154. – Ч.1. – С.152-160.

31. Исаченко А.Г. Оптимизация прикладных ландшафтных исследований / А.Г. Исаченко. – Л.: ЛГУ, 1980. – 220с.

32. Исаченко А.Г. Оптимизация природной среды / А.Г. Исаченко. – М.: Мысль, 1980. – 264с.

33. Історія міст і сіл УРСР. Хмельницька область. – Київ: Вид-во АН УРСР, 1971. – 706с.

34. Кізюн А.Г. Оптимізація сільських селитебних ландшафтів Поділля / А.Г. Кізюн // Географія та екологія: наука і освіта. – Умань: Видавництво «Сочінський», 2008. – С.101-103.

35. Кізюн А.Г. Сільські селитебні ландшафти: суть і проблеми / А.Г. Кізюн // Наукові записки ВДПУ, Серія: Географія. – Вінниця, 2007. – Вип 3. – С. 42-45.

36. Кізюн А.Г. Сільські селитебні ландшафти Поділля: проблеми оптимізації / А.Г. Кізюн // Фізична географія та геоморфологія. – Київ: Обрії, 2008. – Вип.54. – С. 153-156.

37. Кізюн А.Г. Суспільні чинники у формуванні сільських ландшафтів Поділля / А.Г. Кізюн // Географія та екологія: наука та освіта. – Умань: Видавництво «Сочінський», 2010. – С. 91-92.

38. Кізюн А.Г. Типологія міжрічкових сільських ландшафтів Поділля / А.Г. Кізюн // Наукові записки ВДПУ. Серія: Географія. – Вінниця, 2010. – С. 70-76.

39. Клімат України / За ред. В.М. Ліпінського. – К.: Видавництво Раєвського, 2003. – 343с.

40. Ключниченко Є.Є. Селитебна зона / Є.Є. Ключниченко // Географічна енциклопедія України: В 3-х т. – К.: «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 1993. – Т.3. – С.172-173.

41. Ковалев С.А. Сельское расселение / С.А. Ковалев. – М.: изд-во МГУ, 1963. – 370с.

42. Концепція загальнодержавної програми сталого розвитку сільських територій до 2020 року: [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://ligazakon.ua>.
43. Ласкарев В.Д. Общая геологическая карта Европейской России. Лист 17 / В.Д. Ласкарев – Петроград, 1914. 710с.
44. Маєвський Я. Агротуризм: Порадник для сільського господаря / Я. Маєвський. – Львів: Прес. 2005. – 80с.
45. Малишева Л.Л. Ландшафтно-геохімічна оцінка екологічного стану території / Л.Л. Малишева. – Київ: Вид-во «Київський університет», 1998. – 264с.
46. Маринич О.М. Фізична географія Ураїни / О.М. Маринич, П.Г. Шищенко. – Київ: Знання, 2003. – 479с.
47. Мильков Ф.Н. Человек и ландшафты / Ф.Н. Мильков. – М.: Мысль, 1973. – 222с.
48. Міллер Г.П. Ландшафтознавство: теорія і практика / Г.П. Міллер, В.М. Петлін, А.В. Мельник. – Львів: Видавничий центр ЛНУ, 2002. – 169с.
49. Нагірна В. Сучасний стан і можливості розвитку сільських регіонів України у руслі її вступу до світової організації торгівлі / В. Нагірна// Географія. Економіка. Екологія. Туризм: Регіональні студії. – Ніжин: ТОВ «Вид-во «Аспект-Поліграф», 2007. – С.75-84.
50. Огієнко І. Українська граматична термінологія / І. Огнієнко, - Київ: Б.В., 1908. – 136с.
51. Остапенко Б.Ф. Озеленение сельских населенных мест / Б.Ф. Остапенко, А.Д. Жирнов // - Харьков: ХСХИ, 1973. – 212с.
52. Паспорт села Ільківці.
53. Паспорт Теофіпольського району.
54. Пащенко В.М. Ландшафтна різноманітність та її історичні трансформації / В.М. Пащенко // Проблеми ландшафтного різноманіття України. – К.: Вид-во Київ. ун-ту, 2000. –С. 28-33.

55. Пащенко В.М. Теоретические проблемы ландшафтоведения / В.М. Пащенко. – К.: Наукова думка, 1993. – 280с.
56. Петлін В.М. Концепція сучасного ландшафтознавства / В.М. Петлін. – Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 2006. – 351с.
57. Позняк С.П. Чинники ґрунтоутворення / С.П. Позняк, Є.Н. Красеха. – Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 2007. – 400с.
58. Природа Хмельницької області / За ред. К.І. Геренчука. – Львів: Вища школа, 1980. – 152с.
59. Про концепцію сталого розвитку населених пунктів: Постанова Верховної Ради України // Офіційний вісник України. – К.: 2000. - №1. – С.29-40.
60. Проблеми та перспективи розвитку сільських територій України (на прикладі Карпатського регіону): науково-аналітична доповідь / [В.В. Борщевський, Х.М. Притула, В.Є. Крупін, І.М. Куліш]; НАН України. Інститут регіональних досліджень; [наук. ред. В.В. Борщевський]. – Львів, 2011. – 60с.
61. Розвиток сільських територій (стан, проблеми, перспективи) / Є.І. Бойко, І.Р. Залуцький, Х.М. Притула та ін.; НАН України. Інститут регіональних досліджень; [наук. ред. Є.І. Бойко]. – Львів, 2011. – 61 с.
62. Руденко В.П. Природно-ресурсний потенціал природних регіонів України / В.П. Руденко, В.Я. Вацеба, Т.В. Соловей. – Чернівці: Рута, 2001. - 268с.
63. Рудницький С.Л. Коротка Географія України. Антропогеографія / С.Л. Рудницький. – Львів, 1914. – 224с.
64. Рутинський М.Й. Сільський туризм / М.Й. Рутинський, Ю.В. Зінько.: - навч. посібник. – К.: Знання, 2006 – 271с.
65. Славов В.П., Коваленко О.В. Економіко-енергетична система сталого розвитку сільських територій / В.П. Славов, О.В. Коваленко // Вісник аграрної науки. – 2007. - №9. – С. 68-71.

66. Солнцев В.Н. Системная организация ландшафтов / В.Н. Солнцев. – М.: Мысль, 1981. – 239с.
67. Соціально-економічне становище сільських населених пунктів України: Статистичний збірник. – К.: Держкомстат України, 2006. – 207с.
68. Стасюк І.А. Новоставці на Полкві / І.А. Стасюк. – Хмельницький: Поділля, 2002. – 289с.
69. Статистична та аналітична інформація Головного управління статистики у Львівській області: [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.stat.lviv.ua>.
70. Татарінов К.А. Звірі західних областей України / К.А. Татарінов. Київ: Вид-во АН УРСР, 1956. – 186с.
71. Теодорович Н.И. Историко – статистическое описание церквей и приходов Волынской епархии / Н.И. Теодорович. – Почаев: Типография Почаево-Успенской Лавры, 1893. – Т.3. – 687с.
72. Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу / Т.І, Ткаченко. – К.: Нац. торг.-екоп. ун-т, 2006. – 537с.
73. Тутковський П.А. Краєвиди України в зв'язку з її природою і людністю / П.А. Тутковський. – К.: Червоний шлях, 1924. – 136с.
74. Шеляг-Сосонко Ю.Р. Висотна диференціація рослинного покриву Поділля / Ю.Р. Шеляг-Сосонко // Укр. ботан. журнал. – 1970. – Т.27. - №4. – С. 523-525.
75. Шищенко П.Г. Принципы и методы ландшафтного анализа в региональном проектировании / П.Г. Шищенко. – Киев: Фитосоциоцентр, 1999. – 284с.
- Medlik S. Dictionari of Travel. Tourism and Hospitality / S. Medlik. – London: Butterworth Heinemann Etd., 1993. – P. 43.,